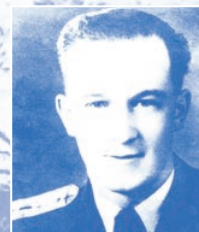
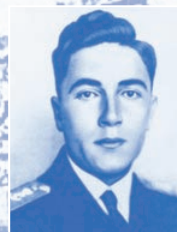

Ličnosti koja je dala značajan doprinos razvoju političkih, kulturnih i ekonomskih veza Kraljevine Italije i Knjaževine, odnosno Kraljevine Crne Gore, **Evgeniju Popoviću**, Pomorski muzej Crne Gore posvetio je posebnu izložbu koja je otvorena 26. aprila. Autor izložbe je istoričar **dr Slavko Burzanović**. Izložbenu postavku su priredili poslenici Pomorskog muzeja uz podršku Ministarstva kulture Crne Gore i u saradnji sa Muzejom grada Trsta. Izložbom smo željeli da afirmišemo i javnosti približava djelatnost Evgenija Popovića, istaknutog crnogorskog diplomate. Popović je rođen u porodici iseljenika iz Boke koji su zahvaljujući pomorstvu i trgovini stekli veliki ugled i imovinu u Trstu. (Nastavak na stranama 3-6)

Obilježili smo 80 godina od herojskog čina Spasića i Mašere

(Strana 7)

Jedra Boke je mjesečna publikacija
Pomorskog muzeja Crne Gore
april 2021. godine

Direktor Pomorskog muzeja
Andro Radulović

Savjet Pomorskog muzeja

Od 14. septembra 2017. g. formiran je
Savjet Pomorskog muzeja koji će naredne 4
godine raditi u sljedećem sastavu:

Đuro Beli Prijić, predsjednik

Draško Dragaš, član

Dragana Lalošević, član

Vesna Prlja, član

Slavko Dabinović, član

Prijatelji i saradnici

Mr Mileva Pejaković Vujošević

Prof. dr Antun Sbutega

Prof. dr Gracijela Čulić

Don Anton Belan

Dr Stevan Kordić

Stefan Dabinović

Prof. dr Milenko Pasinović

Milan Sbutega

Zoran Radimiri

Željko Brguljan

Petar Palavršić

Slavko Dabinović

Radojka Abramović

Jelena Karadžić

Ilija Mlinarević

Milica Vujović

Smiljka Strunjaš

Danijela Nikčević

Jedra Boke sadržajno i tehnički oblikuje
Drago Brdar

Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Trg Bokeljske Mornarice 391 Kotor, 82000

Telefon: +382 (0) 32 304 720

Fax: +382 (0) 32 325 883

Website: www.museummaritimum.com

e-mail: pom.muzej.dir@t-com.me

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru nastao je postepenim razvitkom prvobitne zbirke Bratovštine Bokeljska mornarica, utemeljene oko 1880. godine, koja je od 1900. godine otvorena za javnost, a 1938. godine preuređena i otvorena na prvom spratu sadašnje muzejske zgrade, barokne palate plemićke porodice Grgurina iz početka XVIII vijeka, koja je od 1949-1952. godine kompletno restaurirana i adaptirana za potrebe Muzeja. Danas je Pomorski muzej institucija kulture Republike Crne Gore.

Misija Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru je da čuva sjećanje naše zajednice na bogatu pomorsku istoriju Boke Kotorske i njeno izuzetno kulturno nasljeđe.

U NAŠEM KANTUNU

GOSTOVANJE ANDRA RADULOVIĆA,
DIREKTORA POMORSKOG MUZEJA, NA RADIO KOTORU

Andro Radulović u razgovoru sa
urednicom Radio Kotora Sanjom Čvor

Samo 6.930 posjetilaca u pandemijskoj godini obišlo Muzej

Direktor Pomorskog muzeja Crne Gore **Andro Radulović** gostovao je 7. aprila u emisiji *032 Da se zna* Radio Kotora u kojoj je, između ostalog, govorio o radu Muzeja i ostvarenim rezultatima u godini obilježenoj pandemijom i ograničenjima proisteklim iz takve situacije. Prema njegovima rječima, Pomorski muzej je uspio i tokom ovog izazovnog perioda da ostane centralno mjesto kulturnog života Kotorana.

Neka od ključnih pitanja o kojima se razgovaralo bila su: kako u izmijenjenim uslovima doći do publike, koliko nam kulturni sadržaji znače u izolaciji tokom pandemijske godine, u kojoj mjeri su digitalni sadržaji postali naša svakodnevica i šta će omogućiti ustanovama kulture bolje repozicioniranje i osveženu ulogu u društvu.

Odgovarajući na prvo pitanje kako je Pomorski muzej u našem gradu tokom proteklih 365 dana opstajao, koliko je zabilježio posjetilaca u protekloj godini i koliki je to pad u odnosu na raniji period, Andro Radulović je rekao:

Pandemija kovid 19 je stvarno dovela do nekih nezamislivih promjena u cijelom svijetu i uticala je na sve oblasti privrednog i društvenog života kako u svijetu tako i u našem Kotoru. U ovakvim vremenima sačuvati zdravlje je najvažnije ali isto-vremeno treba planirati šta poslije kada se sve vrati u normalu.

Nama u Muzeju je bilo neshvatljivo da nema gužve na skalam, opominjanja djece da ne trče i mješanja jezika iz cijelog svijeta, ali smo se brzo privikli na situaciju i krenuli dalje. Prvi cilj nam je svakako bio da ne zatvaramo Muzej već da radimo sve vrijeme i to smo uspjeli sve dok je to bilo dozvoljeno i za strane goste i za nas. Drugi cilj je bio nažalost da odložimo sve međunarodne izložbe i sve oblike međunarodne saradnje. Napravili smo selekciju događaja koje ćemo organizovati u 2020. godini, koje je moguće organizovati s obzirom na mjere. Mislim da je Pomorski muzej... *(Nastavak na strani 8-15)*

Dvije domovine Evgenija Popovića

Nastavak sa strane 1

Izložbu o životu i radu **Evgenija Popovića** otvorili smo u Galeriji Pomorskog muzeja u skladu sa epidemiološkim mjerama, u prisustvu manjeg broja prisutnih. Njih je na početku programa otvaranja pozdravio **Andro Radulović**, direktor Pomorskog muzeja, a nakon njega autor izložbe istoričar **dr Slavko Burzanović**, iz Istorijskog instituta UCG, govorio je o liku i djelu Evgenija Popovića. Izložbu je otvorio predstavnik Ministarstva vanjskih poslova Crne Gore, ambasador **Vladimir Radulović**. Izložbu prati katalog i kratak film o životu i radu istaknutog crnogorskog diplomate. Ekspozite - fotografije i panele koji prate životni put Evgenija Popovića - postavili su **Tomislav Bonić**, muzejski tehničar, i **Marina Jovanović**, grafički dizajner. Zainteresovani izložbu *Dvije domovine Evgenija Popovića* mogu pogledati do 26. maja.

Dr Slavko Burzanović govori na otvaranju izložbe, Vladimir Radulović (sredina) i Andro Radulović (desno)

Foto: Dijana Đurašković

Evgenije Popović je rođen 1842. godine u porodici iseljenika iz Boke koji su zahvaljujući pomorstvu i trgovini stekli veliki ugled i imovinu u Trstu. Rodio se na brodu svoga oca **Draga** tokom plovidbe. Po jednim izvorima je brod u tom trenutku bio u Risnu, a po drugima u luci Berđansk. Majka mu je bila **Eudenija D Anđeli**. Potomak pomorske porodice iz Risna.

Njegov djed **Krsto** se iselio iz Risna u Trst 1799. godine. Odrastao je u Trstu. Bio je školski drug **Kralja Nikole** koji je poslat u inostranstvo na školovanje. Završio je pravo u Bolonji. Bio je ratni izvještač sa fronta u Crnoj Gori i

Hercegovini između 1876. i 1878. godine. 1896. godine bio je glavni posrednik prilikom vjenčanja **Jelene**, ćerke Kralja Nikole za budućeg kralja Italije **Viktora Emanuela trećeg**.

Publicističku i političku aktivnost počinje veoma mlad. Bio je **Garibaldijev** prijatelj i saborac u borbi za ujedinjenje Italije.

U vrijeme Velike Istočne krize 1875 - 1878. pod pseudonimom **Emilio Terdesti** za više italijanskih listova izvještavao je sa ratišta u Hercegovini i Crnoj Gori. Decenijama je promovisao crnogorske interese u Italiji. Knjaz Nikola mu je, kao drugu iz školskih dana, po-

vjeravao više odgovornih dužnosti. Popović je od 1897. do 1917. godine bio konzul i generalni konzul u Rimu, a od 1917. do 1919. premijer i ministar inostranih djela u crnogorskoj vladi u egzilu.

Procesi nacionalnog oslobođenja i ujedinjenja Crne Gore i Italije, čije su se najznačajnije etape odigrale tokom druge polovine 19. vijeka, dešavali su se na geografski i geopolitički istim prostorima, nerijetko se međusobno preplitali, izazivajući uzajamne simpatije i poštovanje Italijana i Crnogoraca. Od vjenčanja Jelene Petrović Njegoš i italijanskog prestolonasljednika Crnu Goru i Italiju vezivali su dinastički odnosi. Tokom prve decenije 20. vijeka između dvije zemlje uspostavljene su i snažne ekonomske i kulturne veze. U sve ove procese neobično je bila involvirana ličnost italijanskog državljanina, porijeklom iz Boke Kotorske Evgenija Popović – kazao je direktor Pomorskog muzeja Andro Radulović.

Prema njegovim riječima, Evgenije je dao nemjerljiv doprinos prijateljskim odnosima Crne Gore i Italije.

Borio se za ujedinjenje Italije, bio ratni izviđač sa ratišta u Hercegovini i Crnoj Gori. Decenijama je promovisao crnogorske interese

u

Foto: Dilara Burežević

Foto: Dilara Burežević

Italiji. Knjaz Nikola mu je, kao drugu iz školskih dana, povjeravao više odgovornih dužnosti. Popović je od 1897. do 1917. g. bio konzul i generalni konzul u Rimu, a od 1917. do 1919. premijer i ministar inostranih djela u crnogorskoj vladi u egzilu – rekao je Radulović.

Otvarajući izložbu predstavnik Ministarstva vanjskih poslova, ambasador Vladimir Radulović je rekao:

Ova izložba bi mogla ili morala da nam posluži kao memento na važne i u prevodu ili negdje drugdje u tamnim vilajetima našeg nemara i neznanja izgubljene djelove vlastite istorije i sjećanja, ali i kao jedno od posljednjih zvona upozorenja koje, kao što kaže veliki pisac ,ako nismo znali, zvoni za nama'.

Kako je rekao, priča o Evgeniju Popoviću je priča o svijetu političkih ideja, romantičarskim zanosima o slobodi i pokretima nacionalnog oslobođenja i ujedinjenja, raspadu velikih carstava, nastanku, pa potom i ponovnom nestanku velike utopije južnoslovenstva, državnim nacionalnim identitetima.

I naravno kao i uvijek storija o ličnostima, o živim ljudima, njihovim snovima, zanosima, uvjerenjima, njihovim posrtanjima i padovima. A bez takvih kao što su baš ovaj crnogorski znalac, Garibaldinac i Danteovac istovremeno, živjeli ispred svog vremena, bez njih bi naša istorija i naša sadašnjost izgledali vjerovatno drugačije i siromašnije – poručio je Vladimir Radulović.

Autor izložbe dr Slavko Burzanović podsjetio da je Evgenije Popović rođen u porodici iseljenika iz Boke koji su zahvaljujući pomorstvu i trgovini stekli veliki ugled i imovinu u Trstu.

Publicističku i političku aktivnost počinje veoma mlad. Bio je Garibaldijev prijatelj i saborac u borbi za ujedinjenje Italije.

Ovaj dio njegove biografije ili njegove djelatnosti koji pomalo izmiče ili do sada je izmićao javnosti, odnosi se na doprinos koji je dao Crnoj Gori na kulturnom i na ekonomskom

Andro Radulović i Vladimir Radulović govore na otvaranju izložbe

Foto: Dilana Đurašković

Prikazivanje kratkog filma o Evgeniju Popoviću

planu. Kada pogledate njegovu korespondenciju koja podrazumjeva hiljade i hiljade pisama, i veliki broj akata nastalih u radu u institucijama u kojima je radio, onda se može vidjeti da nema nijedne značajnije ličnosti iz italijanskog ekonomskog i kulturnog života sa kojim nije bio u komunikaciji. U onoj mjeri u kojoj se bude mo njime bavili spoznaćemo bolje sebe i mnogo toga o našoj prošlosti – istakao je autor.

Prema njegovim riječima, poseban je odnos Evgenija sa Bokom Kotorskom.

Kad je Kotor u pitanju i Boka Kotorska onda ta dimenzija je posebna. Kao u kakvoj vremenskoj kapsuli ostavštine Evgenija Popovića sačuvana su brojna dokumenta i svjedočanstva koja govore o koloniji Bokelja koja se od kraja 18. vijeka i tokom 19. vijeka iseljavala, zbog ekonomskih razloga odlazila u Trst i tamo doživjela jedan nevjerovatan ekonomski procvat, ostajući vezana za Boku Kotorsku. Izučavajući i baveći se Evgenijom i njegovom ostavštinom imamo još puno toga da naučimo i saznamo – zaključio je Burzanović.

Tomislav Bonić i Marina Jovanović postavljaju eksponate u Galeriji našeg muzeja za izložbu *Dvije domovine Evgenija Popovića*

Foto: Dilana Đurašković

Foto: Dilana Đurašković

Foto: Dijana Đurašković

Dio izložbene postavke i dva portreta Evgenija Popovića u mlađoj životnoj dobi

POMORSKI MUZEJ PRIGODNO OBILJEŽIO IZUZETAN JUBILEJ

Osam decenija od herojskog podviga Spasića i Mašere

Ove godine navršilo se 80 godina od podviga narodnih heroja **Milana Spasića** i **Sergeja Mašere**. Tim povodom, Pomorski muzej Crne Gore je u utorak 20. aprila u 10 sati organizovao posjetu đaka iz kotorske osnovne škole **Narodni heroj Savo Ilić** iz Dobrote. Učenicima je tokom posjete muzeju predavanja o herojskom podvigu dvojice hrabrih mornara pripadnika ratne mornarice Kraljevine Jugoslavije, održao kustos **Ilija Mlinarević**.

On je podsjetio da su Spasić i Mašera 17. aprila 1941. godine, sa namjerom da spriječe fašističke okupatore da preuzmu razarač **Zagreb**, minirali ga i potopili i pritom obojica izgubili živote.

Njih dvojica su kada je u aprilu 1941. godine izbio rat služili u Boki kotorskoj, upravo na jugoslovenskom razaraču **Zagreb**. Italijani su 17. aprila ušli u zaliv i tada je naredeno je da bro-

Prigodni baner sa fotografijama Spasića i Mašere na zgradi Pomorskog muzeja

dovi budu napušteni. Spasić i Mašera odlučuju se za herojski čin prkosa i protesta protiv fašističke okupacije i sloma Jugoslavije – izazvavši eksploziju koja je uništila brod i njih odvela u smrt.

Milan Spasić rođen je 1909. godine u Beogradu, a Sergej Mašera 1912. godine u Gorici (Slovenija). Spasić je sahranjen na Savini, a Mašera u Sloveniji. Proglašeni su za narodne heroje 1973. godine i bili jedini koji su zbog djela učinjenog u Kraljevskoj vojsci Jugoslavije, proglašeni narodnim herojima bivše socijalističke Jugoslavije.

Maglovito, kišno jutro 17. aprila 1941. u Boki prekinula je prvo manja, pa odmah potom i dvije strahovito jake eksplozije. U Tivatskom zalivu, iz pravca uvale Sveto Trojstvo kod Prevlake, dizao se stub crnog dima, a metalni djelovi letjeli su i po nekoliko stotina metara

od mjesta detonacije i padali u more ili na obližnje kopno. U eksplozijama je nestao razarač *Zagreb*, tada jedan od najmodernijih ratnih brodova Kraljevske mornarice Jugoslavije. Sa brodom su tako u vječnost otišla i dva mlada oficira - poručnici bojnog broda Milan Spasić i Sergej Mašera.

Samoubilačku akciju Spasiću i Mašeri bilo je vrlo teško izvesti zbog izdaje ili indiferentnosti višeg oficirskog kadra, konfuzije i neodlučnosti među mornarima, a posebno zbog opšteg haosa koji je nastao nakon kapitulacije i raspada države. Prije miniranja razarač je prethodno napustila posada, zatim mlađi oficiri, a oko 14 časova s broda je otišao i njegov komandant **Nikola Krizomali**, kasnije aktivan u ustaškoj Nezavisnoj državi Hrvatskoj. U takvoj situaciji nije im preostalo ništa drugo nego da svoju namjeru sprovedu sami i do kraja.

MILAN SPASIĆ je rođen 1909. godine u Beogradu od oca Sava, trgovca i majke Drage iz poznate crnogorske porodice Cerovića. Milan se još u djetinjstvu napajao duhom herojskih predaka i pričama o podvizima crnogorskih i srpskih junaka koji nijesu žalili život za slobodu. Bio je radan i inteligentan, i najbolji đak Treće muške Beogradske gimnazije. Po maturi kao najbolji od 120 prijavljenih kandidata 1929. godine upisuje VII klasu Pomorske vojne akademije u Dubrovniku koju završava kao najbolji tokom cijelog školovanja i najbolji u klasi. Služba na brodovima Mornarice ga je vodila od š/b *Jadran* i čuvene plovidbe za SAD 1938. godine, zatim topovnjače, torpiljarke i konačno razarača Beograd i Zagreb. U aprilskom ratu Spasić je u suštini bio pravi Komandant razarača *Zagreb* jer tadašnji komandant broda nije imao pravu kontrolu nad posadom zbog svoje pasivnosti i izdajništva.

SERGEJ MAŠERA je rođen 1912. godine u Gorici u porodici Frana Mašere, uglednog profesora. I Svjetski rat i strahote koje je on donio u vidu italijanskih iredentista i protjerivanje njegove porodice iz Gorice duboko je bilo urezano u njegovoj svijesti. U jednom malom selu u Koruškoj, kao izbjeglice, proživljavali su teške trenutke u gladi i nemaštini. Nakon I Svjetskog rata nastavili su dobrovoljno svoj život izbjeglica, sada u Ljubljani, jer otac Fran nije prihvatao život pod okupacijom Italijana u Gorici. Postao je 1929. godine pitomac VII klase Pomorske vojne akademije u Dubrovniku. Studije na akademiji je završio kao peti po rangu. Na početak II Svjetskog rata teško je prihvatao aktivnosti fašističke Italije. Kao drugi artiljerijski oficir na razaraču *Zagreb* 6. aprila 1941. godine pod njegovom komandom otvorena je prva artiljerijska vatra na neprijateljske avione u Boki Kotorskoj.

Samo 6.930 posjetilaca u pandemijskoj godini obišlo Muzej

(Nastavak sa strane 2)

i tokom ovog teškog perioda ostao centralno mjesto kulturnog života Kotorana. Pomorski muzej je sam po sebi možda najposjećeniji u Crnoj Gori. Osnovni razlozi su dobra postavka, tematika, a naravno i njegova lokacija. Posjećenost našem muzeju direktno je zavisna od kruzing i izletničkog turizma čemu svjedoče i uporedne brojke iz 2019. i 2020. godine. Pošto u 2020. nije bilo ni brodova ni autobusa, naš muzej je posjetilo samo 6.930 posjetilaca. Ako podsjetim da je 2019. godine Muzej posjetilo 53.715 posjetilaca, to je već značajan podatak i govori da je samo 13 posto posjeta ostvareno u 2020. godini, što je za naš muzej stvarno jedan užasan podatak. Mi smo navikli da imamo sopstvene prihode da iz tih prihoda organizujemo kvalitetan program, ali ujedno i da održavamo samu zgradu.

Muzeji koji su uspjeli promjeniti zaduženja svojih zaposlenih i pronašli dodatne resurse uspjeli su povećati svoju digitalnu ponudu a takođe je primjetno povećanje online posjeta. Da li se i u kojoj mjeri povećao broj virtuelnih obilazaka i online izložbi i uopšte kako ste organizovali rad u ovoj instituciji kulture tokom protekle godine?

Znate kako, početak 2020. godine smo iskoristili da dovršimo sve one radove koji se odnose na investiciona ulaganja. Nakon toga, tokom ljetnjih mjeseci smo radili u dvije smene, pre svega da bi Muzej radio cijeli dan, a onda isto tako da bi smanjili broj zaposlenih u našim kancelarijama. Kada je prošlo ljeto, trudili smo se i do kraja godine da radimo svaki dan, da svi zaposleni dolaze na posao, da nekako odradimo onaj dio posla koji ne možemo od brojnih turista. U jednom trenutku, nakon nove godine, kada su mjere postale ozbiljnije i kada je pandemija zavladała uveli smo dežurstva gdje je nikada u kancelariji nije bilo preko dvoje ljudi. Na taj način smo sačuvali normalni rad naših zaposlenih ali i zdravlje posjetilaca. Pored toga je par zaposlenih je uhvatilo virus korona i nekih 15-20 dana su bili odsutni ali Muzej je sve vrijeme nesmetano radio.

Što se tiče digitalnog sadržaja koje je Muzej ponudio moram da izdvojim da smo odmah

početkom godine se pridružili jednoj akciji koje je preduzelo Ministarstvo kulture koja se zove *Ostani doma poštuj kulturu* i postavili smo virtuelnu turu kroz Muzej i takođe 360 virtuelnih tura kroz Muzej. To je privuklo jedno lijepo interesovanje građana. Nakon toga smo odlučili da sve izložbe koje imamo u digitalnoj formi da ih svakih 15 dana kačimo na naš sajt, tako da su posjetioci one izložbe koji ranije možda nisu imali prilike da ih vide u našem muzeju, sada imali tu priliku da ih pogledaju na našem sajtu. Nekih devet izložbi veoma interesantnih ispraćene su i mislim da su privukle značajnu pažnju.

A o kojim izložbama je konkretno riječ?

To su: *Pobuna mornara u Boki Kotorskoj, Od Boke kotorske do Krka: Ivan Volarić – Piturić, Stare i rijetke knjige – Zbirka Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru, Donacije Pomorskom muzeju CG u periodu 2007-2017. godine, Crtanje svijeta, Kartografsko blago Pomorskog muzeja Crne Gore, Slike italijanskih marinista na području Boke Kotorske, Palate grada Kotora i grada Perasta – nekad i sada, Boka Kotorska okom Laforesta* i izložba starih fotografija grada Kotora *Živio grad*. Takođe izdvojio bih nešto što ste vi kao mediji izreklamirali, u februaru mjesecu smo skenirali i obavili sve brojeve *Karampane* u periodu od 1926. do 1987. godine.

To je bilo jako zanimljivo i ono što smo čuli kao povratnu informaciju od naših sugrađana i sugrađanki jeste da su rado posjećivali sajt pomorskog muzeja i čitali primjerke.

Pogotovo starija populacija vjerujem da se prisjetila ranijih vremena. Inače, taj fond je iz legata gospodina **Jovice Martinovića** i mi smo mu zahvalni na tome što je on to povjerio na čuvanje Pomorskom muzeju.

Možemo li dakle govoriti koliki je broj posjetilaca i da li se povećao broj, da tako kažem, virtuelnih posjetilaca. Imamo li te brojke?

Pomorski muzej poseduje svoj sajt, mislim,

nekih 12-13 godina i nažalost to još uvijek stariji sajt i nemamo podatak koji je broj posjetilaca. U nekom narednom periodu stvarno planiramo da taj sajt osavremenimo, da to bude jedan moderan sajt koji će još bolje predstaviti naš muzej brojnoj publici. Svakako u neposrednom kontaktu sa građanima imamo informacije da se prati da redovno gledaju i naš bilten Jedra Boke, ove izložbe i naravno *Karampana* koja bila veoma čitana.

Jeste li, uprkos koroni, uspjeli realizovati i koje programe u prošloj godini?

Morali smo izvršiti određenu selekciju. Dakle, nije bilo moguće realizovati sve ono što smo bili planirali bili za tu godinu. Znači, nisamo htjeli da radimo samo da bi smo radili da bi se brojalo da smo radili. Jer, određene izložbe koje su zaista kvalitetne zaista je šteta da ih ne vidi veći broj ljudi. Izdvojio bih izložbe koje su najviše pažnje privukle. To je svakako *Hod kroz vrijeme i utiske*, autorke Radojke Abramović, naše muzejske savjetnice. Pomorski muzej otkako je otvoren 1952. godine posjeduje knjigu utisaka, a s obzirom da je Pomorski muzej, kao i Katedrala, nezaobilazna adresa svake posjete u Kotoru, brojne visoke i strane uzvanice su prilikom posjeta Kotoru dolazile u Muzej i tom prilikom su se upisivale u knjigu utisaka i slikale. I upravo ova izložba govori o tome. Dakle, predstavili smo, mogu samo da spomenem, od **Sofije Loren, princa Alberta, Irene Bokove**, generalne sekretarke UNSKO-a, **Banki Muna** i brojnih drugih svjetskih a i naših ličnosti koje su posjetile Muzej u tom periodu. Izložba je stvarno bila interesantna i svi su se iznenadili koliko je poznatih ljudi bilo u našem grad.

Imamo li te podatke šta su rekli tom prilikom? Kakvi su njihovi stavovi i utisci o Muzeju?

Svako od njih je upisao različiti dojam o Muzeju. Svi su se oduševili postavkom, svima se svidio grad zapravo i Muzej možda kao njegov najbolji reprezent. Svi su, dakle, bili oduševljeni i postavkom i kustosem koji ih je taj dan vodio, toplinom kojom su dočekani. Ipak je Palata Grgurina, u kojoj je Muzej, nekada bila kuća i odaje utisak topline i svako ko dođe pođe nekako zadovoljan i ispunjen Muzejom.

Kada su u pitanju sve muzejske aktivnosti tokom proteklih godinu dana šta još možemo izdvojiti kao značajan segment ponude u tom izazovnom trenutku?

Izdvojio bih još jednu izložbu koju smo radili krajem novembra prošle godine, a to je izložba *Živio grad* autora Ilije Mlinarevića. Dakle, mi smo 2019. završili reviziju i tom prilikom smo otkrili dosta stvari koje su stajale po depouima i godinama i decenijama nisu vađene. Između ostalih to su i izvanredne fotografije Kotora nakon Drugog svjetskog rata. Znači, period obnove, period radnih akcija, druženja, fotografije iz škole... To je jedna zaista izvanredna izložba. Stari Kotorani su nam pomogli da identifikujemo ko su ti ljudi, gdje su slikane, te fotografije, tako da....

Obiman vam je bio taj posao, čini se...

Obiman je bio, tako je. Cijeli Muzej se uključio, svi zaposleni, posebno oni stariji...

Pomorski muzej je poznat i po svojoj izdavačkoj djelatnosti. Prošle godine je izašlo jedno kapitalno djelo, to je *Romaničke crkve grada Kotora*, autorke Radojke Abramović, muzejske savjetnice. Taj projekat je realizovan u okviru programa očuvanja kulturnih dobara koje svake godine raspisuje Ministarstvo kulture. Znači, to je jedna kapitalna monografija koja je stvarno privukla veliku pažnju stručne javnosti. Moram da kažem da su nas svi muzej iz regiona kontaktirali i tražili da im pošaljemo primjerak te knjige. Takođe jedan značajan projekat koji smo završili prošle godine a ove godine treba da se realizuje, jeste prevođenje sa arhaičnog italijanskog jezika najstarijeg portolana iz fundusa Pomorskog muzeja...

To je vrlo zanimljivo.

Jeste, vrlo je zanimljivo. Gospodin **Joško Katalan** je prevodio tekst, on ga je malo transkribovao da bi ga nakon toga preveo na naš jezik. Tako je od jednog manjeg dnevnika, slobodno mogu da kažem, to ispala jedna velika knjiga, sa puno fotografija, karata i utisaka sa tih putovanja... Trenutna situacija nam nameće da odložimo štampanje tog djela, ali nadamo se do kraja godine, uz neke sponzore i možda pomoć Opštine i države, da ćemo uspijeti.

Pored toga imali smo i duga dešavanja koja možda nisu iziskivala neke značajnije troškove. To je jedan kulturno-zabavni program Dani jedrenja koji je organizovan u okviru programa Kataro sail u saradnji sa Opštinom Kotor. Projekat je takođe realizovan u saradnji sa kalafatskom radionicom Bokovac iz Bara, NVO Kamelija – Stoliv, takođe jedriličarskim klubom Lahor. Takođe u susret Dječjoj nedelji a povodom Dana evropske baštine organizovali smo predavanje pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture. Naime to je bila edukativna radionica za djecu Vodimo vas u gusarsku pustolovinu, gdje smo, pored ostalog, djecu vodili u Stoliv i pokazali im zapravo kako se izrađuju drvene barke. To je stvarno bilo interesantno, djeca su bila oduševljena i imali su puno pitanja...

Za Vita Vujovića...

Tako je. Sve znate. Baš je bilo ispraćeno. On je sjajan bio sa djecom tako da ćemo ove godine to ponoviti. Još jedna interesantna promocija koja se dogodila u našem muzeju to je knjiga Lele Milošević Ivo Vizin – kapetan od snova u saradnji sa Kulturnim centrom Nikola Đurković, naravno Festivalom za djecu i nama kao saizdavačima. Još jedna značajna stvar desila se u decembru a to je da smo u saradnji sa Ambasadom Ukrajine u naš audio gajd uveli ukrajinski jezik, Dakle, na inicijativu supruge predsjednika Ukrajine Olene Zelenske Ambasada Ukrajine nam se obratila i njihovom pomoću snimili smo vodič kroz muzej na ukrajinski jezik. Bilo je veoma interesantno. Poznati njihov glumac je dao glas svemu tome. Bila je intenzivna saradnja sa Ambasadom u vezi toga, naravno tu je učestvovala i nacionalna Turistička organizacija i sve je to bilo ispraćeno značajno, jer kad uporedite podatke Turističke organizacije, ukrajinski turisti zauzimaju treće mjesto po posjetama Crnoj Gori, što je veoma značajan podatak.

Najzanimljiviji sadržaji koje Muzej nudi među online publikom koji su? Da li se radi o edukacijskim materijalima, materijalima vezanim za zbirke, video, filmski sadržaji ili nešto drugo?

Kada je riječ o sadržajima u Muzeju oni su raznorodni pa je samim tim takvo i interesova-

nje. Ono o čemu se malo govori a zapravo je nešto što je esencija našeg muzeja je jedno mjesto gdje se svi intelektualci okupljaju a to je naravno biblioteka našeg muzeja. To je jedna referentna tačka svim istraživačima pomorske istorije, ne samo Jadrana, nego pomorstva uopšte i u tom pogledu imamo stvarno veliki broj interesovanja i upita. Svake dana, da li je to neki student ili istraživač, zakaže termin jer naravno biblioteka u ovim uslovima prima samo jednog istraživača gdje na jedno mjestu može da nađe sve ono što mu je potrebno za istraživanje pomorske istorije. Tu je naravno i naš stručni kadar koji im je pri ruci, a imamo i savremeni sistem COBISS kome smo se priključili prije dvije godine i u mogućnosti smo da istraživaču odmah kažemo da li imamo tu građu koja njega interesuje.

Da li su u pitanju mlađi ljudi koji žele da istražuju kulturnu baštinu i istoriju ovog kraja ili su u pitanju ljudi, da kažem, u zrelijim godinama koji žele da nadgrade svoje obrazovanje?

Moram da kažem ipak ovi drugi. Dakle, to su stariji ljudi, iskusniji koji su neke stvari možda zaboravili i žele da se prisjete ili žele da dobiju neka nova saznanja. Naravno u biblioteci ih često dočeka naš bibliotekar **Slavko Dabinović**, koji je sada u penziji, a koji je jedna živa enciklopedija. Dakle, nema toga kompetentnog koji će prije da dâ neki podatak o knjizi od Slavka i mi smo mu stvarno zahvalni što on svaki dan dođe do Muzeja, obiđe nas, pita da li što treba, popije kafu sa nama i vrati se svojim obavezama.

Takvi ljudi su zaista dragocjeni i gradu i u instituciji koja je, da kažem, njegova matična.

Tako je. On nama kao muzeju puno znači, a naravno tu je i gospodin Jovica Martinović kojega često zovemo i konsultujemo za razne stvari. On kao nekadašnji direktor pomorskog muzeja upućen je sve stvari našeg muzeja.

Što se tiče posjeta ove godine zabilježen je ne veliki ali za ove uslove značajan broj posjetilaca i njima naravno uvijek najviše pažnje privuče pomorsko-tehnička zbirka ali i zbirka oružja. Jer pomorski muzej je poznat po tome

što u staroj Jugoslaviji možda ponajbolju zbirku naoružanja. Pomorski muzej se u prošloj godini trudio da završi one stvari koje inače ne može od brojnih posjetilaca. Iskoristili smo 2019. i 2020. godinu za ulaganja u Muzej. Dakle, mogu da kaže da je u tom periodu bilo najviše ulaganja od obnove Muzeja nakon zemljotresa, od 1983. godine.

U kom smislu?

Prije svega, počeli smo od sanacije dijela krova, nakon toga dijela terase koja je propuštala vodu, zatim pristupili smo opremanju muzejske galerije. To je izvanredan prostor koji se jedno vrijeme izdavao, a kasnije služio kao magacin. Mi smo ga prilagodili i sada je to jedna savremena galerija sa svim multimedijalnim sadržajima, jedan mali ali intiman i topao prostor i svi naši posjetioci su oduševljeni tim prostorom. S obzirom na bogatstvo koje se čuva u Muzeju mi smo bili u obavezi da obezbijedimo uslove za čuvanje svega toga. Izdvojio bih i nabavku klima uređaja u svim prostorijama ugradnju prošle godine protivprovalnog i protivpožarnog sistema i sistema za video nadzor. Pomorski muzej je, naime, 2019. godine uradio plan zaštite. Svaka ova institucija mora to da ima, zbog čega se pristupilo najprije izradi projekta a potom implementaciji, odnosno ugradnji opreme. Mogu da kažem da je sada Pomorski muzej najsavremeniji muzej u Crnoj Gori sa svom mogućom opremom, bezbijedan je. Jednostavno djeluje *high tech* u odnosu na neke stvari ranije u Muzeju.

Uradili smo i novu rasvjetu i sada se svi predmeti bolje vide. To je profesionalna rasvijeta upravo namijenjena muzejima. Da bi čuvali predmete koji se nalaze u depoima i biblioteci kupili smo prošle i pretpošle godine metalne ormarije koji odgovaraju standardima. U njima se čuvaju karte i predmeti, sve je sistematizovano, svi su fotografisani i čuvaju se pod odgovarajućim mikroklimatskim uslovima. Svaka prostorija ima mjerače i održavače vlažnosti i temperature. To su dva značajna uređaja koje smo dobili u saradnji sa Ministarstvom kulture u okviru programa zaštite.

Izdvojio bih takođe nešto što smo radili početkom januara 2020. godine, a to je komplet-

na sanacija sanitarnih čvorova. Muzej sada ima muški i ženski toalet za toalet za posjetioce, ali i poseban toalet za osobe sa invaliditetom. Urađen je po svim mogućim standardima s svim pristupnim rampama i moram da kažem da je to bio nedostatak Pomorskog muzeja. Svake godine veliki broj turista sa kruzera posjeti naš muzej a veći dio tih posjetilaca pripada starijoj populaciji, a dosta njih je bilo u kolicima. Oni su mogli ući u Muzej, u posebnoj odjeljenju vidjeti postavku na ekranu, ali toalet nažalost nije odgovarao njihovim potrebama. Sada Pomorski muzej ispunjava sve moguće uslove za sve posjetioce. Takođe, ispod većeg broja predmeta i na ulazima svih odjeljenja nalaze se i natpisi na Brajevom pismu koji i slabovidim osobama omogućavaju da vide šta se nalazi u tim prostorijama.

Prije dvije godine smo nabavili i *tač skrin* monitor koji se nalazi na drugom spratu i turista koji posjeti muzej može na jednom mjestu da pogleda i neke ranije postavke u Muzeju, ali istovremeno da vidi i stare fotografije boljeljskih naselja. Prije svega mislim na stari grad, ali i Prčanj, Muo, Perast i druga mjesta i da vidi kakva su nekada bila a kakva danas. Prošle godine smo takođe uradili zamjenu audio gajda. Pomorski muzej je, mogu da kažem, u Crnoj Gori u svemu bio prvi i ujedno je i u tome bio prvi, odnosno prvi je imao audio gajd. Taj uređaj je već bio zastario i mi smo ga prošle godine zamijenili novim savremenijim koji može koristiti i za konferencije i drugo. Mislim da na taj način poboljšavamo ponudu turistima, ne samo stranim nego i našim voljnim da čuju na stranom jeziku šta se to čuva u našem muzeju.

Ako saberemo sva sredstva koja su uložena u 1918, 1919. i 1920. godini, a upravo za ovu emisiju sam pripremio taj podatak koji ni sam prije nisam znao, dolazimo do cifre od skoro od 180.000 eura koji su u protekle tri godine uložena kao kapitalna ulaganja. To je veoma značajno i za naš muzej i za naš grad. Palata Grgurina je zgrada iz 17. vijeka koja normalno zahtijeva stalna ulaganja i mislim da smo veći dio tih ulaganja završili izuzev nekih sitnih intervencijama koje ćemo uraditi u narednom periodu. Nadam se da ćemo poslije toga jedan period biti mirni što se tiče održavanja same zgrade i naravno predmeta.

Izdvojio bih takođe to da Pomorski muzej ima dva veoma iskusna konzervatora koji svake godine konzerviraju značajan broj predmeta te ih tako sačuva za buduće generacije. Značajan broj tih predmeta su i kulturna dobra. Konzervatori svakodnevno kontrolišu predmete, vide u kakvom su stanju, daju preporuke i nakon toga dobijaju nalog i prilaze konzervaciji tih predmeta. Nešto što smo uradili prošle godine i što je značajno je konzervacija tri sidra koja se nalaze u đardinu ispred muzeja. To su tri velika sidra koje je korozija bila dobro uhvatila. Međutim, naš konzervator u saradnji sa Centrom za konzervaciju u Kotoru i gospodinom Borisom Kustudićem uradio je cijelu sanaciju, odnosno zaustavio proces oksidacije sidara, stavio zaštitu i ona su sada sačuvana za buduće generacije. Pomorski muzej zahvaljujući svojoj poziciji na Trgu Bokeljske mornarice je reprezentativna zgrada, zaslužuje da njegova okolina bude lijepa i da bude predstavljena na najbolji način.

U prvom dijelu emisije spomenuli smo reviziju. Šta je cjeolokupan taj proces, koji nije lak i vrlo je složen i obiman, pokazao kada je u pitanju Pomorski muzej?

Dobra je bila okolnost je što je sva građa bila sređena. Mali je broj predmeta koji nije bio obrađen, koji nije imao svoj karton. To je uveliko olakšalo sam postupak revizije. I pored tih dobrih uslova mi smo je na njoj radili preko godinu dana. Kada smo je završili i poslali Ministarstvu kulture oni su nam je vratili na doradu jer je bilo još nekih stvari koje je bilo potrebno uraditi. Samom revizijom mi smo veliki broj predmeta, koji su bili pogrešno zavedeni ili bili označeni kao kulturno dobro a zapravo nijesu bili i koji su bili ustupljeni raznim reversima mi smo zahvaljujući sveobuhvatnoj reviziji otkrili gdje su. U našoj biblioteci se u jednom trenutku pojavio podatak da nam nedostaje preko hiljadu knjiga. A zapravo inventarska knjiga iz 1964. godine, kada su te knjige dobile status kulturnih dobara, nije bila na vidnom mjestu, nijesu je naši bibliotekari koristili. Kad smo je našli i otvorili odmah smo otkrili gdje se te knjige nalaze i automatski smo riješili taj problem.

Revizija je stvarno važna jer vam zapravo pokazuje trenutno stanje u Muzeju. Ovo je prva

revizija koja se radila u Pomorskom muzeju i mi smo je toliko dobro uradili da su naši zaposleni držali u Ministarstvu kulture obuke kako da se radi revizija. To je stvarno jedan ozbiljan dokument. Utvrdio je ne samo gdje se predmeti nalaze nego i njihovo stanje i preporuke za njihovu konzervaciju i restauraciju. Tokom postupka revizije takođe smo krenuli da u saradnji sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara dopunjujemo kartone predmeta koji imaju značaj kulturnih dobara i mi smo jedini u Crnoj Gori koji su predali preko 200 elaborata da bi pojedini predmeti koji nijesu imali status kulturnog dobra dobili taj status. Dakle, jedna intenzivna saradnja postoji između nas i Uprave za zaštitu kulturnih dobara. Intenzivna saradnja postoji sa Arhivom u Kotoru sa kojim imamo i dnevnu komunikaciju. Primjer prevođenja Portolana je upravo to.

Stvarno revizija je koliko god bila možda zahtjevnija, je dobra ne samo za naš Muzej nego za cijelu Crnu Goru i svi muzeji koji rade otkriće neke stvari koje se možda uzimaju zdravo za gotovo. Dakle, vi svaki dan možda prolazite pokraj nekih predmeta, pokraj nekog depoa koji se otvori, ali svaki dan se ti predmeti ne uzimaju u ruke. Upravo ova revizija je omogućila da se svaki predmet opet obradi, da se opet fotografiše. Pomorski muzej je prije revizije imao 2.800 predmeta a sada ima 3.600. Ti predmeti su sve vrijeme bili u muzeju, ali su sada dobili i svoj broj oni koji nijesu imali, a većina je imala neke stare brojeve. Zapravo, Pomorski muzej je uvijek imao te odgovorne radnike koji su svaki predmet na neki način upisali. Svaki predmet je evidentiran negdje. Revizija je obuhvatila to da utvrdimo gdje se nalaze i kako su zavedeni. To nam je stvarno olakšalo posao, ne samo nama već i i budućim generacijama i budućim radnicima da znaju gdje se šta nalazi.

Kulturne institucije javnog karaktera mogu se uzdati u pomoć države, ali brojni samostalni umjetnici, pozorišta praktično od marta prošle godine vode bitku za opstanak. U kojoj mjeri je nadležno Ministarstvo i da li je uopšte pomoglo u prevazilaženju teškoća sa korona prefiksom?

Mislom da je to bio septembar mjesec. U Mi-

nistarstvu kulture su bile počele radionice koje su se zvale *React*. One su podrazumjevale reakciju kulturne scene na kovid, kako pokrenuti kulturnu mrežu koja je bila u tom momentu uspavana. Međutim, te radionice su održane dva puta. Pomorski muzej još nije bio pozvan da im prisustvuje, mislim da je u nekom narednom periodu trebalo to da se desi. Međutim, došlo je do smjene državnih sekretara u Ministarstvu kulture. Naravno, očekujemo da će se u nekom budućem periodu pokrenuti sve to i da ćemo mi i drugi muzeji i sve institucije kulture krenuti u neko umrežavanje i na centralnom nivou preko Ministarstva kulture da krenemo da se opet predstavljamo na najbolji način. Ministarstvo kulture je bilo pokrenulo interesantan projekat kada je puno pozorišnih predstava i filmova prikazivano ne samo na youtube i digitalnim mrežama, nego i na TV. To je privuklo veliku pažnju.

Pomenuli ste samostalne umjetnike koji često imaju problema. Pomorski muzej je zbog svoje izdavačke djelatnosti često bio u prilici da štampa neka ozbiljna djela. Nama se obrati istoričar, istraživač ili umjetnik sa nekim konkretnim predlogom i mi ukoliko smo u mogućnosti i prepoznamo da postoji neka veza sa Pomorskim muzejom voljni smo da ta djela pripremimo i nakon toga šampamo. Mislim da ćemo do ljeta šampati *Grbovnik* koji je uradio gospodin **Leonid Kampe**. Šampali smo knjigu Jovice Martinovića *Socijalne prilike u Kotoru u 14. i 15. vijeku*. Taj rad je stajao u fioci gospodina Martinovića više godina, mi smo to prepoznali i šampali smo ga prošle godine. U narednom periodu nadamo se da ćemo šampati radove nekoliko autora koji se odnose na relikvije, crkve i pomorsku tematiku.

Pomorski muzej u Kotoru promovise zajedničku vezu, priču sa državama kroz svjedočanstva o dubokim kulturnim vezama naroda na ovim prostorima i kroz zajedničke projekte. Pomenuli smo Ukrajinu negdje na početku razgovora. Koje još države pokazuju interesovanje u ovom trenutku ili su makar proteklih godina imale komunikaciju sa vama ili inicirale neke aktivnosti ili projekte?

Najtješnja saradnja postoji sa institucijama iz nama najbliže Hrvatske. Već deset godina Po-

morski muzej ostvaruje jednu intenzivnu saradnju sa Centrom za kulturu grada Krka. Zajedno sa galerijom *Decumanus* svake godine mi ili oni organizujemo naizmenično tematske izložbe u Kotoru i na Krku. Takođe spomenuo bih izvanrednu saradnju koju imamo sa pomorskim muzejom u Splitu. Oni su bili kod nas prethodne godine, mi smo se prije toga predstavili kod njih. To su srodne institucije, saradnja je stvarno intenzivna.

Kada smo posjetili Pomorski muzej u Splitu interesantno je bilo vidjeti da se veći dio njihove postavke odnosi na Boku Kotorsku. Dosta kopija koje se nalaze kod nas nalaze se kod njih. Dakle, ona izjava *kada stavite prst u more povezani ste sa cijelim svijetom* je stvarno tačna. I nošnje i predmeti i ličnosti koji se obrađuju. **Tripo Kokolja** stvarao je na Korčuli i u Perastu. Takvih umjetnika bilo je mnogo. Autor Ivan Volarić - Piturić oslikao je mnogo kuća i crkava po Boki Kotorskoj a takođe je stvarao i na Krku. Kada smo posjetili Krk sa našom izložbom jedan portret je bio njegov i jedan od sveštenika koji je prisustvovao izložbi je prepoznao Volarićev potpis i rekao *i mi njega imamo ovdje*. I tu je zapravo nastala ideja za izložbu *Od Boke Kotorske do Krka: Ivan Volarić - Piturić*.

Kada smo već pomenuli međunarodni okvir, a pomenuli smo prije toga i finansiranje koje je u nekom smislu, ako sam dobro razumjela, izostalo protekle godine. Da li razmišljate o alternativnim izvorima finansiranja, naplaćivanja online programa ili nešto slično?

O naplaćivanju online programa je rano pričati, ali ako nastavi ova kovid situacija sigurno ćemo morati. Pomorski muzej je trenutno, što se tiče međunarodne saradnje, partner na projektu *Monet*. To je projekat gdje je aplikant bilo Ministarstvo kulture Crne Gore, Turistička organizacija a koaplikanti su bili iz Italije i Albanije. To je interesantan projekat, zahvaljujući njemu tri naša službenika su učestvovala na raznim radionicama. Mi smo protekle dvije godine učestvovali još na dva IPA projekta. Bilo je zahtjevno pisanje projekata, obiman je to proces. Mi smo bili aplikanti, glavni nosioci projekta. Tu je najvažniji momenat partner kojeg izaberete. Da li nismo imali dovoljno sre-

će ili znanja ili su partneri posustali, ali nažalost ta dva projekta nismo dobili. Međutim, to je bilo jedno značajno iskustvo i nadamo se da ćemo u nekom narednom periodu i mi uspjeti dobiti jedan projekat sa značajnim sredstvima jer to bi možda otvorilo put za još značajnija sredstva ne samo za naš muzej nego i za grad Kotor. Za sada se najviše oslanjamo na sredstava koja nam obezbjeđuje država, odnosno Ministarstvo kulture ali i na naša sopstvene prihode koji su proteklih godina bili značajni i omogućavali su da organizujemo kvalitetne izložbe, da gostujemo u inostranstvu, da ugostimo izložbe, da nabavimo kvalitetnu opremu i da se predstavimo na pravi način. Ove godine je to izostalo, nismo sigurni da će 2021. biti obećavajuća, ali opet spremni smo. I po tom pitanju nadam se da će biti nekih promjena u odnosu na prošlu godinu.

Za ovu godinu prva pretpostavka za dolazak gostiju je poštovanje mjera i stvaranje uslova da gost bude bezbijedan u našem muzeju. Upravo zbog toga Pomorski muzej je prvi muzej u državi koji je dobio oznaku *safe travels* jer smo primjenili sve tražene preduslove za siguran boravak gostiju. To nijesu neke velike promjene u Muzeju ali smo upravo zbog bezbijednosti i distance obezbijedili sve one faktore koje zahtijevaju ozbiljne agencije da bi njihovi turisti posjetili Kotor. Oznaku *safe travels* stavili smo na naš sajt, obratio nam se značajan broj agencija, još ništa nije sklopljeno ali interesovanje postoji i nadamo se da će se nešto i ostvariti do kraja godine.

Kakvu sezonu očekujete, kakvi su planovi za ovu godinu, šta sve očekuje posjetioce posebno uz fokus na turističku sezonu kakva god bila ove godine?

U Pomorskom muzeju se sve vrijeme radilo. U proteklom periodu dosta vremena se radilo na obrađivanju i revitalizaciji predmeta koje je uslijedilo poslije revizije. Tom prilikom smo otkrili neke predmete i u planu je realizacija izložbi koja se odnosi na te predmete. Sada je u toku istraživanje u sklopu pripreme izložbe posvećene kapetanu **Nikoli Zecu**. Izložba je planirana za kraj maja 2021. godine. Obratili smo se kćerki gospodina Zeca i Američkoj ambasadi za pomoć i očekujemo od njih odnogo ne samo u smislu informacije nego i sa-

radnje na ovom projektu. Već sam spomenuo prevođenje Portolana koji se nalazi u našem muzeju sa arhaičnog italijanskog na naš jezik i zavisno od finansijske situacije nadamo se da se do kraja godine štampa. Takođe u toku je priprema izložbe i predavanje vezano za Lepantsku bitku. Ove godine se navršava 450 godina od najvažnije bitke u Sredozemlju, koja je obilježila istoriju Evrope. Pored izložbe i predavanja trudićemo se da cio septembar i oktobar posvetimo obilježavanju ovog značajnog datuma. Inače, izložba koju organizujemo sa Centrom za kulturu grada Krka svake godine održava se upravo u tom periodu, oko 10. oktobra, kada je i bila ta bitka.

Povodom predloga da se zaštiti kotorski Markat kao kulturno dobro, muzjeska savjetnica Radojka Abramović priprema izložbu Kotorski pazar kroz vrijeme. Planiramo i predavanje o kotorskom markatu i interesantne radionice za djecu. Naša dokumentaristkinja bila je na obuci tih radionica i dobila je sertifikat. Takođe planiramo izložbu *Lav svetog Marka simbol Serenisime* sa kojom bismo se mogli predstaviti u Italiji i Hrvatskoj.

Naše redovne aktivnosti podrazumijevaju da prikupljamo radove za naš Godišnjak. Ove godine treba da izađe broj 66, 67 i 68. Imamo veliki broj radova i zato ćemo štampati trobroj. Dvije godine intenzivno radimo i na Monografiji pomorskog muzeja. Imali smo dosta upita turista, agencija a i zvaničnika da li imamo nešto opipljivo o našem muzeju, da to nije suvenir, knjiga ili neka brošura nego monografija koja će obuhvatiti sve. Ne samo trenutnu postavu muzeja, nego istorijat muzeja, ljude koji su tu radili i obilježili njegov rad. Upravo to se sada radi. Taj projekat ćemo realizovati uz pomoć Ministarstva kulture koje je odobrilo značajna sredstva za ovaj projekat 2018. i 2019. godine. Intenzivno se radi na monografiji i nadamo se da ćemo krajem ove ili početkom iduće taj projekat i realizovati.

Koji elementi kriznog iskustva mogu pomoći u preobražaju muzeja u prilagodljive odgovorne segmente zajednica? Činjenica je da promjenljivo okruženje u kojem se nalazimo trenutno zahtijeva veća ulaganja ali i revidiran mjere uspjeha.

U NAŠEM KANTUNU

Mislim da najveći utisak koje turista može da dobije kada ga zanima istorija i pomorstvo može da ima samo u našem muzeju u neposrednom kontaktu sa predmetima i ljudima. Kako sada ne postoje uslovi za to mislim da je najbolji način digitalizacija. I prije pandemije mi smo nabavili odgovarajuću opremu i već posljednje četiri godine skeniramo *Godišnjake* Pomorskog muzeja i literaturu koja se najviše istražuje u našem muzeju kao i druge značajne knjige – brodske dnevnike i brodska dokumenta koja se već mogu naći dijelom na našem sajtu a dijelom na tač skrinu o kojem sam već govorio. Definitivno, digitalizacija je nešto što je budućnost i dok se stvari ne vrate na normalu to će biti način da turisti mogu vidjeti nešto u našem muzeju. Međutim, neposredni utisak koji turista ima kada vidi muzej je nezamjenljiv.

U ovom periodu kada nije bilo stranih turista značajan broj naših sugrađana - Kotorana, Budvana, Tivćana posjetio je muzej. To su bili ljudi sa djecom koji su željeli da iskoriste ovaj period da djeci pokažu neke stvari za koje ranije nijesu imali vremena ili prilike da im pokažu. Djeca su bila oduševljena, mi bismo im uvijek poklonili neki suvenir, razglednicu ili bukmarker. Taj neposredni utisak je neprocjenjiv i nezamjenljiv.

Mi sa muzejima u svijetu, a Pomorski muzej je i član ICOM-a i AMM - asocijacije pomorskih muzeja Mediterana od 2018. godine, razmjenjujemo dosta informacija i neku utjehu jer imamo sličnu situaciju. I posjete kod njih su redukovane ili ih skoro nema. Kod nas barem lokalno stanovništvo obilazi muzej. Naši zaposleni navikli na raniju vrevu turista u muzeju sada kada neko dođe dočekamo ga kao u kući, sa osmjehom i domaćinski.

Foto: Tomislav Bonić

Potonuće parobroda *Karađorđe* i *Prestolonaslednik Petar*

Ove godine, 2. aprila, navršilo se 80 godina od prve tragedije parobroda *Karađorđe* i potonuća parobroda *Prestolonaslednik Petar*. Oba parobroda su tog datuma 1941. godine naletjela na mine u kanalu između otoka Prvića i Tijata u blizini Zlarina (Šibenik).

Tu je najprije *Prestolonaslednik Petar* udario u minu, a potom je, u pokušaju da izađe iz minskog polja, na drugu minu naletio *Karađorđe*. Mine je tu nekoliko dana ranije postavila ratna mornarica Kraljevine Jugoslavije. Oba parobroda su vrlo brzo potonula. Žrtava nije bilo zahvaljujući hitroj pomoći žitelja okolnih mjesta.

Parobrod *Karađorđe*, kasnije *Proleterka*, jedini je brod koji je dva puta tonuo u šibenskim vodama. Bio je, uz brodove *Zagreb* i *Prestolonaslednik Petar*, jedan od tri najveća parna broda koja su ikada plovila Jadranskim morem. *Karađorđe* je bio je najljepši među njima. Nakon Drugog svjetskog rata vlast nove, socijalističke Jugoslavije 11 godina od katastrofe izvadile su oba broda iz mora. Nakon rekonstrukcije oba su ponovo zaplovila po novim imenima - *Proleterka* i *Partizanka*.

Karađorđe se 10. decembra 1969. godine nasukao na hrid Mišine ispred otoka Murtera. Tu je ostao sve do 3. marta 1970. godine a do konca iste godine je razrezan u staro željezo. Maketa ovog broda čuva u našem muzeju.

Pomorstvo

Rječnik

TRGOVAČKI BRODOVI RANOG SREDNJE VIJEKA -

O ovim brodovima nema iscrpnih podataka. Na istočnom Sredozemlju prevoze robu *karabi*, a u zapadnom basenu plove okrugli brodovi kojima se ne zna ime. Po uzoru vizantiskog *dromona* novi učitelji brodogradnje s apeninskih obala bivši đaci vizantiske škole, Mlečani i Đenovljani, počeli su oko sredine 10. vijeka graditi novu vrstu galije. Atlantskim okeanom plovile su u to doba srednjovjekovne *nave*, ali je u 12. vijeku počela i Engleska nabavljati *galije* za svoje ekspedicije. U 13. vijeku *galija* se proširila čitavim Sredozemljem i stekla dobar glas. Glavno brodogradilište srednjovjekovnih *galija* bila je Đenova, kasnije joj se pridružila Venecija, pa donekle i Ren u Francuskoj. Italijanski brodograditelji, trgovci, brodari, pomorci i kondotjeri su preplavili sve obale Sredozemlja i Atlantika do Bretanje i Flandrije. Zauzimali su položaje admirala čas na jednoj, čas na drugoj strani, a uz to su se bavili trgovačkim ekspedicijama s dosta piratske naravi.

Stari jedrenjaci

Brigantin *Valoroso Antonio*, suvlasništvo Špira Kosovića kasnije je prodat jednom turskom državljaninu u Kotoru, 1866. godine, u oluji 24. aprila 1863. godine; Brod, 108 t nosivosti, izgrađen je u Rijeci 1850. godine; Đovani Luco, 1863. godina; Tehnika: akvarel i tuš na papiru